

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปัจจุบันพบว่าสังคมไทยมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการสื่อสาร ได้เข้ามามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคล ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพ ร่างกายและจิตใจเพราะต้องมีการแข่งขันกันสูงทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ ตลอดจนการดำเนิน ชีวิตประจำวันมีความสับสนในการรับและเลือกใช้ค่านิยม ขาดจิตสำนึกที่ดี ขาดการควบคุม ตนเอง รวมทั้งขาดจิตสำนึกในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ การเป็นสมาชิกที่ดีของ สังคม ทำให้บุคคลต้องพยายามปรับตัวเพื่อให้ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่าง ราบรื่นและมีความสุข ถ้าบุคคลไม่สามารถปรับตัวได้ก็จะทำให้เกิดความคับข้องใจ ขัดแย้งใจ และวิตกกังวล ซึ่งหากปล่อยไว้เป็นเวลานานจะก่อให้เกิดปัญหาที่รุนแรงได้ เช่น ปัญหา โรคจิต โรคประสาท โรคเครียด ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ ปัญหาการปรับตัวเกิดขึ้นกับทุกเพศทุกวัย (กรมวิชาการ. 2543 : 4) และการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน พัฒนาความสามารถ ทางสังคม ความพยายามเพิ่มพูนการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ให้ประสบ ผลสำเร็จ สามารถแก้ไขปัญหาในสถานการณ์วิกฤตที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ตลอดจนเป็นความสามารถที่จะส่งเสริมสุขภาพของบุคคลและชุมชนด้วย การสอนทักษะชีวิต ซึ่งมีความครอบคลุมทุกแง่มุม เป็นการสอนแบบเบ็ดเสร็จ ในจำนวนทักษะชีวิตทั้งหมด สิ่งที่จะต้องได้รับการพิจารณาก็คือ ทักษะชีวิตพื้นฐานซึ่งจะต้องจัดให้มีการสอนให้สัมพันธ์กับ การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทักษะชีวิตจึงมีความแตกต่างจากทักษะทั่วไป เพราะทักษะชีวิตเป็นความสามารถต่างๆ ที่มีคุณค่าของบุคคล ที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้อง กับชีวิตประจำวันตลอดจนชั่วอายุขัย และเป็นทักษะที่มีความยุ่งยากซับซ้อน แต่สามารถ พัฒนาขึ้นได้ เนื่องจากทักษะต่างๆ ล้วนแต่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในระยะหลังได้ มีการเสนอแนวคิดการพัฒนาทักษะชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนมากขึ้น โดยมุ่งเน้นไปที่ ตัวบุคคล โดยมีเป้าหมายแห่งความสำเร็จของการพัฒนาทักษะชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนก็เพื่อ สร้างโอกาส ส่งเสริม และพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้และทักษะชีวิตที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต

การพัฒนาทักษะชีวิตจึงได้ถูกนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของสังคมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะ ปัญหาที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน และทักษะชีวิตได้ถูกนำมาใช้ในการเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ เพราะทักษะชีวิตจะช่วยให้เด็กและเยาวชนได้ค้นพบความต้องการขั้นพื้นฐานที่นำไปเตรียมความพร้อมในการปรับตัวสู่การพัฒนาศักยภาพของตนเองต่อการทำหน้าที่ทางสังคมในอนาคต ตลอดจนปัญหาสังคมด้วยความคิดเชิงเหตุผลนำไปสู่การตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ (นพวรรณ วงศ์วิชัยวัฒน์, 2547 : 3) เป็นคุณลักษณะหรือความสามารถทางจิตสังคม ช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ มนุษย์สามารถพัฒนาทักษะชีวิตได้จากประสบการณ์และการฝึกฝนอบรม ซึ่งเกิดขึ้นในวงจรของชีวิตประจำวันในสังคม โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ พี่น้อง เพื่อน และผู้ใหญ่ในชุมชน โดยแหล่งที่มาของทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน จำแนกออกเป็น 3 แหล่ง ใหญ่ ๆ คือ บ้าน หรือครอบครัว ชุมชนและ โรงเรียน การพัฒนาทักษะชีวิตได้ถูกนำมาใช้กันอย่างกว้างขวางในการป้องกันปัญหา ตั้งแต่ระยะเริ่มแรกได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การส่งเสริมเซาว์ปัญญา การส่งเสริมความมั่นใจในตนเอง และการเห็นคุณค่าในตนเอง (กรรณิกา สุวรรณศิลป์, 2546 : 2 ; อ้างอิง มาจาก WHO, 1994) ซึ่งสามารถนำมาเชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) ที่กำหนดแนวทางในการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ยืดหยุ่น หลากหลาย เข้าถึงง่าย ที่สอดคล้องสัมพันธ์กับวัฒนธรรม วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่น โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ทั่วไป รวมทั้งเปิดเวทีสาธารณะให้เป็นศูนย์รวมการแลกเปลี่ยนกับนักคิด มีการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ อีกทั้งยังพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่นจากผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และยังเป็นการสนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดและร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนหลักพึ่งพาตนเอง ตามศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนที่จะต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555 : 38) ดังนั้นจึงเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของทุกฝ่าย ที่จำเป็นต้องจัดกิจกรรมเพื่อดำเนินการสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กและเยาวชน ให้มีทักษะในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคม การจัดการกับอารมณ์และความรู้สึก ทั้งเป็นกิจกรรมที่

นอกเหนือจากการเรียนการสอนในห้องเรียน ซึ่งจะส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีความเจริญงอกงามในด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม ร่างกายและจิตใจ เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความประพฤติที่ดีงาม มีระเบียบวินัย มีความคิดไตร่ตรอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แสวงหาความรู้อยู่เสมอ รู้จักนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป (นางเยาว์ กัลยาลักษณ. 2541 : 11) จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขปรับปรุง (ฉบับที่ 2) ว่าด้วยการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการ ถ่ายทอด ความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้นอกจากนั้นแล้ว การศึกษายังหมายรวมถึงคำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” ซึ่งมีความหมายว่า การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต โดยที่สถาบันอื่นมีสิทธิในการจัดการศึกษา เช่น รัฐ เอกชน สถาบันศาสนา ครอบครัว ชุมชน สถานประกอบการต่างๆ โดยสามารถจัดการศึกษาได้ทั้งในระบบ การศึกษานอกระบบและสนับสนุนให้ชุมชน องค์กรหรือสถานประกอบการสามารถจัดการศึกษาตามอัธยาศัยได้ โดยต้องยึดหลักให้ผู้เรียนทุกคน สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ เพื่อที่จะให้ผู้เรียนนั้นสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขภายใต้การเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กระทรวงศึกษาธิการ. 2553 : 3 - 8) นอกจากนั้นทางการศึกษา ยังได้มีการประกาศจุดยืนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ (1) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ (2) ส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และ (3) การเน้นความรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนวิชาต่าง ๆ อย่างหลากหลาย (กรมวิชาการ. 2545 : 8)

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานชุมชนบ้านกุศแสง ตำบลวัฒนา อำเภอสังขจาย จังหวัดสกลนคร ปัจจุบันสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มอยู่ใกล้แม่น้ำ มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ภายในครอบครัว เช่น การทำไร่ยางพารา ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง และทำนา มีจำนวนประชากรทั้งหมด 449 คน และพอถึงฤดูหลังเก็บเกี่ยวการเกษตรหมู่บ้านดูเงียบเหงาลง ไปกว่าปกติ เนื่องจากหมู่บ้านแห่งนี้มีเพียงคนชรา กับเด็กและเยาวชน เพราะคน

วัยทำงานจะไปขายแรงงานในกรุงเทพฯ เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวและไม่ยอมกลับบ้าน
 เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จะมีปัญหาด้านความยากจน ปัญหาสุขภาพจิต มีพฤติกรรมเลียนแบบ
 ที่วี ขาดโอกาสด้านการศึกษาที่จะศึกษาในระดับสูง ขาดความอบอุ่น ขาดการอบรมและการฝึก
 ทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า เด็กและเยาวชนเหล่านี้หากเติบโตมาพร้อมกับความ
 ขาดแคลน ขาดความเจริญ ขาดโอกาส ไม่ว่าจะเป็น โอกาสด้านการศึกษาหรือโอกาสในการฝึก
 ทักษะชีวิตด้านต่างๆ (สนทนากลุ่ม. วันอาทิตย์ ที่ 12 กุมภาพันธ์ 2554.) ซึ่งการส่งเสริมให้เด็กและ
 เยาวชน ผู้ปกครอง กลุ่มผู้นำชุมชนในท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะชีวิตเด็ก
 และเยาวชนด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมจากประสบการณ์
 จริงในวิถีชีวิตจริง ก็จะเป็นการช่วยเติมเต็มความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถนำองค์ความรู้ไป
 สร้างสรรค์ในสิ่งที่เป็นความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ซึ่งกิจกรรมประเพณีท้องถิ่นในแต่ละ
 ชุมชน หากเรานำมาส่งเสริม โดยจัดให้เป็นกิจกรรมและกระบวนการที่สามารถนำไปพัฒนา
 ทักษะชีวิตผ่านประเพณีท้องถิ่น ตามประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง ในหลายพื้นที่ของ
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ได้แก่ ประเพณี ฮีตสิบสอง ขนบธรรมเนียม ประเพณีของ
 ชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันที่แสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมา
 นาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่นจะเป็นการช่วยส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีของชุมชน
 และช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป การนำประเพณีที่สำคัญที่มีอยู่ใน
 ท้องถิ่นมาจัดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน จะทำให้เด็ก
 และเยาวชน ได้เกิดการเรียนรู้และการฝึกฝนทักษะชีวิตในรอบด้าน ทั้งทางตรงและทางอ้อม
 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านประเพณีในท้องถิ่นจะเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มี
 ความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับทักษะชีวิต ทักษะการทำงาน เพื่อมาใช้ในการทำงานอย่างถูกต้อง
 คุ่มค่าและมีคุณธรรม จริยธรรม ได้ชัดเจนทำให้เด็กและเยาวชนเป็นคนดีที่สั่งสอน โดยคนใน
 ชุมชน สามารถสอนให้เด็กและเยาวชนรู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ มีนิสัยรักการทำงาน
 เห็นคุณค่า และมีเจตคติที่ดีในการทำงาน ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประเพณีในท้องถิ่นมีส่วน
 ที่เกี่ยวข้องถึง มาตรา 29 ที่ว่าด้วยการจัดการศึกษาจะต้องร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน
 องค์การชุมชน เป็นต้นนั้น การจะส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งได้นั้น ชุมชนจำเป็นจะต้องมี
 การจัดการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้
 ข้อมูล ข่าวสาร และเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับ
 สภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์
 การพัฒนาระหว่างชุมชน และจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตของวิไลรัตน์

แยมจอหอ และเขาวนิจ กิตติขจรกุล (2550 : 18-35) เรื่องกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์จังหวัดพัทลุง พบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 8 กิจกรรม โดยเริ่มต้นจากการเข้าใจตัวเองแล้วเชื่อมโยงสู่สังคม ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีพัฒนาการอย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง และนพวรรณ วงศ์วิชัยวัฒน์ (2547 : 105-107) วิจัยเรื่องการพัฒนาทักษะชีวิตในการปฏิบัติตนให้รอดพ้นจากปัญหาสังคม โดยใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ทักษะชีวิตของนักเรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง นอกจากนี้นักเรียนสามารถนำความรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิตไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อป้องกันปัญหาสังคมทั้ง 4 ปัญหา ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตนเอง พร้อมทั้งนำความรู้ที่ได้ไปช่วยเหลือและแนะนำผู้อื่นอีกด้วย และปัทมา อรรถแสง (2554 : 196-197) วิจัยเรื่องการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ศาลหลักเมืองมหาสารคาม โดยให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชุมชนวัฒนธรรม โรงเรียนหลักเมืองมหาสารคาม จำนวน 20 คน ได้รับการพัฒนาทักษะชีวิต พบว่านักเรียนสามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งคนอื่นทั้งการงานในหน้าที่การเรียนและการงานที่ได้รับผิดชอบที่บ้าน นักเรียนตระหนักรู้ในตนเองเข้าใจตนเอง สามารถควบคุมอารมณ์และทำงานที่ตนถนัด มีการประมาณตนทั้งด้านการแสดงออกทางกาย วาจา ใจ นักเรียนสามารถแสวงหาความรู้และนำความรู้มาใช้ในการทำงาน ได้อย่างมีความสุข มีความรักความสามัคคีในหมู่คณะและเสียสละเพื่อส่วนรวม ซึ่งเกิดจากการที่นักเรียนได้เรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติจริงจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการทำงานเป็นกลุ่มฝึกการอยู่ร่วมกับสังคมตามวิถีชีวิตของชุมชน ทำให้นักเรียนได้รับองค์ความรู้ มีความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตซึ่งเป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ฉะนั้นเด็กและเยาวชนสามารถนำความรู้และทักษะชีวิตที่เกิดขึ้น ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นทักษะชีวิตจึงได้ถูกนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของสังคมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะ ปัญหาที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ (กระทรวงยุติธรรม. 2550 : 5) จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงคิดหาแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น ชุมชน เพื่อที่จะให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชน เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นหรือผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นร่วมออกแบบชุดกิจกรรมโดยเชื่อมโยงกับประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาเผยแพร่และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้เรียนรู้ ดังนั้นแล้วเพื่อเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ถูกต้องและเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ใน

การดำรงชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาพื้นที่ บ้านกุดแสง ตำบลวัฒนาอำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร ในเรื่องประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและพัฒนางานวิจัยต่อไป ดังนั้นแล้วเพื่อเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ถูกต้องและเป็นการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป แต่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ยังได้เรียนรู้แบบอย่างที่ดีในเรื่องวัฒนธรรมประเพณีไทยและเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่นบ้านกุดแสง จึงได้ดำเนินการศึกษาพื้นที่บ้านกุดแสง ตำบลวัฒนาอำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร เพื่อที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและพัฒนางานวิจัยต่อไป

คำถามการวิจัย

1. สภาพปัญหาและความต้องการ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนผ่านประเพณีท้องถิ่นบ้านกุดแสงเป็นอย่างไร
2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านประเพณีท้องถิ่นของเด็กและเยาวชนบ้านกุดแสงเป็นอย่างไร
3. ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนเยาวชนผ่านประเพณีท้องถิ่นบ้านกุดแสงเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนผ่านประเพณีท้องถิ่นชุมชนบ้านกุดแสง ตำบลวัฒนา อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร
2. เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนผ่านประเพณีท้องถิ่นชุมชนบ้านกุดแสง ตำบลวัฒนา อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร
3. เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนผ่านประเพณีท้องถิ่นชุมชนบ้านกุดแสง ตำบลวัฒนา อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้มาโดย 1) การเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ กลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านกุดแสง จำนวน 20 คน ซึ่งทั้งหมดเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน ที่มีอายุระหว่าง 8-18 ปี ที่ให้ความสนใจและสมัครใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กเยาวชน ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านกุดแสงจำนวน 20 คน กลุ่มผู้นำชุมชนจำนวน 3 คน และตัวแทนครูจากโรงเรียนบ้านกุดแสง 2 คน 2) การสุ่มแบบง่าย โดยใช้การจับฉลาก โดยการเขียนชื่อภูมิปัญญาทั้งหมด 12 ท่าน ตามแบบบันทึกการสำรวจชุมชนที่จัดทำไว้อย่างเป็นทางการลงในกระดาษที่ทำฉลาก จากนั้นจึงดำเนินการจับชื่อภูมิปัญญานั้นทีละคนแบบสุ่มจนครบตามจำนวนกลุ่ม ตัวอย่างที่ต้องการคือ 6 ท่าน ได้แก่ 1. หลวงตาศี สุขแพทย์ อายุ 76 ปี เจ้าอาวาสวัดบ้านกุดแสง ตำบลวัฒนา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร (ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ในประเพณีท้องถิ่น) 2. คุณพ่อมี ทศนิตย์ อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 12 หมู่ 6 ตำบลวัฒนา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร (ภูมิปัญญาด้านยาสมุนไพรและการดูแลสุขภาพ) 3. คุณพ่อลุน หันจางสิทธิ์ อายุ 68 ปี บ้านเลขที่ 84 หมู่ 6 ตำบลวัฒนา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร (ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการสู่วัฒนและพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน) 4. คุณแม่หุนน จันลาวงศ์ อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 3 หมู่ 6 ตำบลวัฒนา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร (ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านทำไร่ ทำนา) 5. คุณแม่ที หันจางสิทธิ์ อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 32 หมู่ 6 ตำบลวัฒนา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร (ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประวัติศาสตร์ชุมชนและตำนานใบตอง และ 6. คุณแม่กา หันจางสิทธิ์ อายุ 66 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ 6 ตำบลวัฒนา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร (ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานและหมอลำ)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่องการพัฒนาทักษะชีวิตเด็กและเยาวชนผ่านประเพณีท้องถิ่นชุมชนบ้านกุดแสง ตำบลวัฒนา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนครนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

2.1 ทักษะชีวิต เป็นความสามารถที่จะจัดการกับสภาพความกดดัน บีบคั้น หรือปัญหาที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัว และสามารถที่จะเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยได้ยึดหลักการในการพัฒนาทักษะชีวิตตามแบบองค์การ

อนามัยโลกที่ถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำรงชีวิต ได้แก่ 1. ทักษะการตัดสินใจ 2. ทักษะการแก้ปัญหา 3. ทักษะการคิดสร้างสรรค์ 4. ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 5. ทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 6. ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล 7. ทักษะการตระหนักรู้ในตน 8. ทักษะการเข้าใจผู้อื่น 9. ทักษะการจัดการกับอารมณ์และ 10. ทักษะการจัดการกับความเครียด

2.2 กิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนผ่านกรณีศึกษา ปัญหาท้องถิ่น เรื่อง ประเพณีและวัฒนธรรมฮีตสิบสองตามหลักการพัฒนาทักษะชีวิตจาก 4 ใน 10 ขององค์การอนามัยโลกและจากการสำรวจสอบถาม เยาวชนพุดคุย จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลของเด็กและเยาวชนจึงมีความเห็นร่วมกันว่าสมควรที่จะต้องจัดกิจกรรมและเน้นทักษะชีวิตที่เด็กและเยาวชนบ้านดงต้องนั้นมีน้อยหรือขาดหายไป เพื่อเติมเต็มทักษะใน 4 ด้านอันได้แก่ ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านการตระหนักรู้ในตนเอง ด้านการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อให้เด็กและเยาวชนบ้านดงต้องจะได้เป็นเด็กที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจที่จะสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข

2.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2553) โดยสามารถจัดการศึกษาได้ทั้งในระบบ การศึกษานอกระบบและสับนับสนุนให้ชุมชนองค์กรหรือสถานประกอบการสามารถจัดการศึกษาตามอัธยาศัยได้ โดยต้องยึดหลักให้ผู้เรียนทุกคน สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ เพื่อให้ผู้เรียนนั้นสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2.4 พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พุทธศักราช 2551 จัดการศึกษาที่มีความหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาสความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล มีการส่งเสริมให้ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรอื่นๆ ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่วนที่นำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา มีการจัดกรอบหรือแนวทางการเรียนรู้ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อผู้เรียน

2.5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) ได้ให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยที่มีการสั่งสม สืบทอด และรักษากัน ไว้อย่างรู้คุณค่า เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย เสริมสร้าง

สภาพแวดล้อมทางครอบครัว ชุมชน และสังคมให้มั่นคงและเอื้อต่อการพัฒนาคนอย่าง
สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต สนับสนุนกระบวนการ
การเรียนรู้ผู้วัฒนธรรมการถือฤกษ์ เสริมสร้างทักษะให้คนมีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

3. พื้นที่การทำวิจัย

ชุมชนบ้านกุดแสง หมู่ 6 ตำบลวัฒนา อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร

4. ระยะเวลาในการทำวิจัย

เดือนมกราคม พ.ศ. 2555 ถึง เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2555

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาทักษะชีวิต หมายถึง การใช้กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านประเพณีในท้องถิ่น
บ้านกุดแสง มาพัฒนาความสามารถในทักษะชีวิตที่ขาดหายไป 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความคิด
สร้างสรรค์ ด้านการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล และ
ด้านการตระหนักรู้ในตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนรู้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินและ
สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

เด็กและเยาวชน หมายถึง ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนาทักษะชีวิตของ
เด็กและเยาวชนผ่านประเพณีในท้องถิ่น ที่มีช่วงอายุระหว่าง 8 - 18 ปี จำนวน 20 คน ปัจจุบัน
อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านกุดแสง หมู่ 6 ตำบลวัฒนา อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร เป็นลูกหลาน
ในชุมชนบ้านกุดแสง และผู้ปกครองพร้อมใจให้สมัครรวมกลุ่มร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้
การพัฒนาทักษะชีวิตผ่านประเพณีท้องถิ่นฮีตสิบสองของชุมชนบ้านกุดแสงเป็น

กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการหรือขั้นตอน
ในการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดการพัฒนาทักษะชีวิต โดยผ่านกิจกรรมการ
เรียนรู้ประเพณีในท้องถิ่นบ้านกุดแสง ที่เรียนรู้จากสถานการณ์และประสบการณ์จริง โดยผ่าน
กรณีปัญหาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ และผู้เฒ่า ผู้แก่ ที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปที่มี
องค์ความรู้และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นได้รู้และเข้าใจเป็นอย่างดีทั้งในด้าน
ประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ในบุญประเพณีฮีตสิบสอง
ประกอบด้วย การสู่ขวัญ การทำไร่ ทำนา ยาสมุนไพร หมอตำแย การจักสานและการดูดวง ใน
ชุมชนบ้านกุดแสง

ประเพณีท้องถิ่น หมายถึง แบบแผนทางพฤติกรรมของคนในท้องถิ่นชุมชนบ้าน กุดแสง หมู่ 6 ตำบลวัฒนา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร ที่ได้ถือประเพณีสืบต่อกันมา แต่โบราณ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทยอีสานที่สืบต่อกันมา ทั้ง 12 เดือน เรียกว่า ฮีตสิบสอง

ฮีตสิบสอง หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยอีสาน สิบสองเดือน ที่ชาวบ้าน กุดแสงปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นชุมชน เก่าแก่ และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและมีส่วนช่วยให้ชุมชนดำรงความเป็น ชุมชนไทยอีสาน ประกอบด้วย กิจกรรมเดือนบุญเดือนสาม เดือนมีนาคม เป็นบุญข้าวจีและ บุญเบิกบ้าน บุญเดือนสี่ เดือนเมษายน เป็นบุญสงกรานต์ บุญเดือนห้า เดือนพฤษภาคม เป็นการไหว้คอนปู่ตา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เด็กและเยาวชนเกิดการพัฒนาทักษะชีวิตผ่านกิจกรรมประเพณีท้องถิ่นในด้าน ความคิดสร้างสรรค์ ด้านการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการสร้างสัมพันธภาพระหว่าง บุคคล และด้านการตระหนักรู้ในตนเอง ที่สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. ชุมชนได้ตระหนัก มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การ พัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนผ่านกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการ สืบสานประเพณีในท้องถิ่น
3. ได้แนวทางการจัดการศึกษาทางเลือกหนึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนา ทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนผ่านประเพณีท้องถิ่นแบบบูรณาการ
4. ได้ชุดกิจกรรมในการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนผ่านประเพณีท้องถิ่น